

Ekim/October 2024, Cilt/Volume: 14, Sayı/Issue: 2, 201-215.

Başvuru/Submitted: 27.11.2023

DOI: 10.17828/yalovasosbil.1396901

Kabul/Accepted: 13.05.2024

Derleme Makale/Review Article

Yayın/Published: 30.10.2024

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil>

Ana Baba Kontrol Davranışına Etki Eden Etmenlerin İncelenmesi

Burak Can Korkmaz*

Öz

Günümüz dünyasında çocuk yetiştirilmesi konusuna büyük ilgi gösterilmesi hem çocuğun konumunu hem de ana babalık uygulamalarını büyük oranda etkilemiştir. Bu sebeple ana babalık araştırmaları büyük önem kazanmıştır. Ana babalığın literatürde çoğunlukla destek ve kontrol boyutları ile ele alındığı görülmektedir. Bu noktada ana babanın destekleyici tutumu çocuk için her zaman olumlu davranışlarla ilişkili bulunurken ana babanın kontrolcü tutumu kültüre bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Literatürde çoğunlukla olumsuz davranışlarla ilişkilendirilen ana baba kontrol davranışının Asya kültüründe çocuk için olumlu davranışlarla ilişkili olduğunun tespit edilmesi ana baba kontrol davranışının dinamik doğasını göstermesi açısından önemlidir. Bu dinamikliği sağlayan unsurların tespit edilerek değerlendirilmesi ana baba kontrolünün daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Fakat literatürde ana baba kontrolünü etkileyen etmenleri derleyen herhangi bir güncel çalışma bulunmamaktadır. Bu derleme çalışmasında ilk olarak ana baba kontrol davranışına ilişkin olarak kavramsal çerçeve ele alınmış, daha sonra ana baba kontrol davranışını etkileyen etmenlerin ebeveynlere ait özellikler, çocuğa ait özellikler ve bağlamsal özellikler altında sınıflandırılarak açıklanması sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Aile Psikolojisi, Ana Babalık, Ebeveynlik, Kontrol, Psikolojik Kontrol, Davranışsal Kontrol.

Investigation of Factors Affecting Parental Control Behavior

Abstract

In today's world, great interest in child rearing has dramatically affected both the position of the child and parenting practices. For this reason, parenting studies have gained great importance. Parenting is mostly discussed with the dimensions of support and control in the literature. At this point, the supportive attitude of the parents has always been associated with positive behaviors for the child. However, the effect of parents' controlling attitude on the child may differ depending on the culture. In the literature, it has been determined that parental control behavior, which is associated with negative

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Psikolojisi Anabilim Dalı, b.korkmaz@hss18.qmul.ac.uk, ORCID: 0000-0002-7122-9289

behaviors in childhood, is associated with positive behaviors in Asian culture. In this respect, parental control can be considered as a dynamic element. Identifying and evaluating the factors that provide this dynamism will be beneficial for a better understanding of parental control. However, there is no current study in the literature that reviews the factors affecting parental control. In this review study, firstly, the conceptual framework regarding parental control behavior was discussed, and then the factors affecting parental control behavior were explained by classifying them under parental characteristics, child characteristics, and contextual characteristics.

Keywords: Family Psychology, Parenting, Parenthood, Control, Psychological Control, Behavioral Control.

Giriş

Ana babanın çocuk üzerinde büyük bir etkisi olduğu yadsınamaz. Çocuk ve ebeveynleri her gün birbirleriyle etkileşim içerisinde olduğu için çocuğun hem duygusal gelişimi hem de ruh sağlığı bu etkileşim tarafından şekillenir (Ratliff vd., 2022: 7). Aile içerisinde gerçekleşen iletişim sayesinde çocuğun kişilik gelişimi ve sahip olduğu ahlaki değerler giderek oturmaya başlar (Mitha ve Khairani, 2023: 152). Çocuğun yaşı ve gelişimine bağlı olarak ana babanın çocuğa olan etkisinde farklılaşmalar olsa dahi ebeveynin yanında bulunan çocuğun bu etkiden kaçınması oldukça zordur.

Geçmişten günümüze kadar değişen çocukluk anlayışında artık daha merkezi bir noktaya konulan günümüz çocuklarının ana babalar tarafından da çok büyük bir önem kazandığı görülmektedir (Sağlam ve Aral, 2016: 52). Bu değişen çocuk algısının ana babanın rolü üzerinde de değişim yaratması olasıdır. Bunun yanında son yıllarda ana babaların ebeveynlik konusuna çok büyük bir ilgi gösterdiği, kitapçıların raflarının çocuk büyümeye ilişkin öğütler veren kitaplarla dolup taşıdığı, televizyon programlarındaki konseptler ile dergi ve gazetelerde yayımlanan makalelerin önemli bir kısmının ebeveynlik konusuna yoğunlaştığı gözlemlenmektedir (Li ve Hein, 2019: 72; Long, 2004: 121; Shah ve Stewart-Brown, 2018: 122). Çocuğun konumu noktasında gözlemlenen değişimin yanı sıra ebeveynliğe ilişkin son yıllarda ortaya çıkmış olan bu yoğun ilgi sonucunda da ana babalığın değişime maruz kaldığı öngörülebilmektedir. Dinamik yapısı ile günümüzün değişen koşullarına bir cevap olarak ortaya çıkmış olan dijital ebeveynlik bu değişime bir örnektir (Nichols ve Selim, 2022: 12) Hatta COVID-19 pandemisi gibi son dönemde yaşanan farklı deneyimler, ebeveynlik ve çocuk yetiştirme pratiklerinde ciddi değişimler ortaya çıkarmıştır (Roman, 2022: 351). Okulların kapanması ve karantina uygulamalarının başlatılması ile birlikte ebeveynler çocuklarıyla ister istemez daha fazla vakit geçirmek durumunda kalmışlardır (Altın ve Erden, 2023: 212). Bu sebeple günümüzün değişen koşullarında ana baba kontrol davranışını etkileyen etmenlerin farklılaştığı düşünülebilir. Ayrıca, anne ve baba ile daha fazla vakit geçirmeye başlayan çocukların iyi oluş halinin sağlanması noktasında ebeveynlik kritik bir role bürünmüştür (Hung, 2022: 1). Ana baba davranışlarının günümüzde çok daha farklılaşmış ve önem kazanmış olduğu düşünüldüğünde ana baba davranışını etkileyen etmenlerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi faydalı olacaktır.

Ana babalığa ilişkin değerlendirmelerde bulunmadan önce literatüre bakıldığında çoğunlukla destek ve kontrol boyutları kapsamında ana babalığın ele alındığı göz önünde bulundurulmalıdır (Rodenburg vd., 2011: 442). Ebeveynin çocuğa karşı göstermiş olduğu duyarlılık ve destek çocuğun olumlu davranışlar göstermesiyle ilişkili bulunurken ebeveynin göstermiş olduğu kontrol davranışı çocukta olumsuz davranışlar ile ilişkilendirilmiştir (Jokhio ve Soomro, 2022: 30; Ndengeyingoma vd., 2022: 10; Tamis-LeMonda, 2009: 321). Fakat bu bulgunun aksini iddia eden çalışmalarda ise kontrol davranışı Asya kültürü için ebeveyn tarafından çocuk ile iyi ilişkiler kurulduğunu gösteren ve çocuktaki olumlu davranışlar ile ilişkilendirilen bir unsur olarak belirtilmektedir (Balaguru, 2004: 3; Hoskins, 2014: 515; Russell vd., 2010: 4). Diğer taraftan ebeveynlerin esnek ve güvenilir bir tutum sergiledikleri takdirde ebeveyn kontrolünün olumlu sonuçlar ortaya koyabileceğini öne süren çalışmalar da mevcuttur (Makkar ve Arya, 2017: 65). Türkiye'deki ebeveynlerin ise ABD'li ebeveynlere kıyasla psikolojik kontrol boyutunda daha yüksek puan aldığı bulunurken ailede en fazla psikolojik kontrole baba tarafından başvurulduğu tespit edilmiştir (Dinn ve Sunar, 2017: 104). Türkiye'de kırsal bölgelerde yaşayan ailelerin ise kontrol davranışına daha fazla başvurdukları bulunmuştur (Sunar ve Fisek, 2005). Benzer bir şekilde, Kağıtçıbaşı (1973) Türkiye'de aile içerisinde kontrol davranışının daha düşük sosyoekonomik seviyedeki ailelerde ve kırsalda yaşayan ailelerde daha fazla olduğunu bildirmektedir. Ülkeler arasında farklılık gösteren ana baba kontrol davranışı aynı ülke içerisindeki farklı bölgelerde dahi farklılaşmaktadır. Literatüre bakıldığında ana baba desteğinin çocuk üzerindeki olumlu etkisi

konusunda görüş birliği olduğu fakat ana babanın kontrol davranışı noktasında farklı bulgular elde edildiği görülmektedir. Bu sebeple ana baba kontrol davranışının ve ana baba kontrol davranışına etki eden etmenlerin araştırılması büyük bir öneme sahiptir.

Ana baba kontrolünün kavramsallaştırılmasına bakıldığında ilk yapılan açıklamalardan biri olarak Baumrind (1966: 887) tarafından yapılan çalışmada sıkı kontrol, özerkliği kısıtlama, talepleri zorlama, güç kullanma, açıklama yapma, sevgiyi esirgeme ve cezalandırma davranışı kontrol teknikleri olarak öne sürülürken ana baba kontrolüne ilişkin demokratik, otoriter ve izin verici olmak üzere üç örüntü öne sürülmüştür. İzin verici kontrolde ebeveynin çocuğu için herhangi bir sınırlama getirme girişiminde bulunmadığı, otoriter kontrolde mutlak standartlara göre çocuğun davranışlarının kontrol altında tutulmaya çalışıldığı, demokratik kontrolde ise durumun gerektirdiği koşullara göre yapılan mantık çerçevesindeki yönlendirmeler ile kontrol sağlandığı görülmektedir (Sayıl ve Yağmurlu, 2012: 333).

Sayıl ve Yağmurlu (2012: 334) tarafından ana baba kontrol davranışı konusunda özellikle Steinberg'in çalışması vurgulanmaktadır. Bu anlamda, Steinberg (1990) tarafından öne sürüldüğü üzere manipülatif özellikler barındırarak özerkliğe müdahale eden psikolojik kontrol ile bunun tam tersi olarak özerkliği tehdit etmeksizin geliştiren ve makul kurallar ile rehberlik sağlamayı amaç edinen davranışsal kontrol, kontrol davranışına ilişkin literatürdeki en fazla kullanılan kavramlardır. Çocuğa ebeveyni tarafından çok fazla müdahaleci davranılması ile daha çok ebeveynin beklentilerinden ve isteklerinden yola çıkılarak uygulanan psikolojik kontrolün olumsuz etkilerinin, davranışsal kontrolün etkilerinden daha fazla olduğu öne sürülmektedir (Barber, 1996: 3296; Nanda vd., 2012: 644; Scharf ve Goldner, 2018: 16). Kanat-Maymon ve Assor (2010: 40) tarafından yapılan çalışmada psikolojik kontrolün çocuğa olumsuz etkilerinin empati kurmada zayıflığa kadar varabildiği görülmüştür. Davranışsal kontrol ile psikolojik kontrolün karşılaştırıldığı çeşitli çalışmalar mevcuttur. Merrilees ve diğerleri (2011: 308) tarafından yapılan çalışmada annelerin çocuklarına uyguladıkları kontrol türüne göre çocuklardaki olumsuz davranışın engellenmesine bakıldığında davranışsal kontrolün etkili olduğu görülürken psikolojik kontrolün etkisiz kaldığı gözlemlenmiştir. Benzer bir şekilde González-Cámara ve diğerleri (2019: 16) davranışsal kontrolün olumlu ve psikolojik kontrolün olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Kontrol davranışının çocukta anksiyete davranışını yordadığını ifade eden çalışmalar mevcuttur (Emerson vd., 2019: 9; Xu vd., 2020: 1669). Kontrol davranışının etkili ve etkisiz olabildiği farklı örnekleri görülmekte, bu farklılıklar ile de yordanacağı üzere ana baba kontrol davranışına etki eden çeşitli etmenler ortaya çıkmaktadır.

Ana babanın kontrol davranışına bakıldığında bu kontrol davranışının hangi durum ve ortamlardan etkilendiği, etkilenecek farklılaşan bu kontrol davranışının olumsuz olarak değerlendirilen psikolojik kontrol olarak mı yoksa olumlu olarak görülen davranışsal kontrol olarak mı ortaya çıktığı gibi değişimleri yordayan etmenlerin anlaşılması ile ebeveynler ve çocuklar üzerinde daha etkin çalışmalar yürütülebilir (Sayıl ve Yağmurlu, 2012: 343). Literatürde ana baba kontrol davranışını etkileyen birçok etmen bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu derleme çalışması ana baba kontrol davranışını etkileyen etmenlerin neler olduğunu ve bu etmenlerin ana baba kontrol davranışını nasıl etkilediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Farklı etmenlerin sistematik bir şekilde incelenebilmesi adına Belsky (1984: 83) tarafından öne sürülen "ebeveyne ait özellikler", "çocuğun özellikleri" ve "bağlamsal özellikler" kapsamında sınıflandırma yoluyla çeşitli etmenlerin değerlendirilmesi sağlanmıştır.

1. Ebeveyne Ait Özellikler

Ana baba kontrol davranışına ilişkin yapılmış çalışmalara bakıldığında en fazla anne tarafından uygulanan kontrolün ele alındığı görülmektedir. Annelerin empati becerisine bakılan bir çalışmada daha zayıf empati becerisi ile kontrol uygulama arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır (Soenens vd., 2007: 636). Empati becerisi gelişmiş ebeveynin çocuğuna daha makul ve açıklayıcı bir kontrol kullanarak rehberlik yapması daha olası görülmektedir. Empati becerisi güçlü bir ebeveynin çocuğu tek tip kalıplara sokarak sınırlamaktansa çocuğun değer ve ilgisini göz önüne alan bir bakış açısıyla çocuğa daha fazla seçenek sunarak gelişimini desteklediği gözlemlenmektedir (Akram vd., 2022: 2). Seçenek yaratma anlamında güçlük yaşayan ebeveynin çocuğu kısıtlı seçenekler içerisinde tutabilmeyi sağlamak amacıyla daha fazla kontrole başvurduğu düşünülebilir. Ana baba kontrol davranışı çocuk için gerekli ve suç teşkil eden davranışları azaltıcı bir işlev üstlenmektedir (Harris-McKoy, 2016: 841). Fakat çocuğun sosyalleşmesini ve gelişimini engelleyici derecede yüksek bir kontrol davranışı sonucu çocuğun suç teşkil eden riskli davranışlarında artış yaşanabilir. Ebeveynlerin optimal bir seviyeye kadar kontrol davranışı gerekli görülebilir. Fakat bu kontrol davranışı belli bir seviyeden sonra kısıtlayıcı ve

zarar verici bir hal almaktadır. Bu durum sınav kaygısına benzetilebilir. Sınavlarda öğrencilerin kendisini tetikleyecek kadar fazla ama hakimiyetini kaybetmeyecek kadar az düzeyde tutulması önerilen sınav kaygısına benzer olarak çocukların gözetimini kaybetmeyecek kadar fazla ama çocuğu kısıtlayarak gelişimini engellemeyecek kadar az kontrolün ebeveynler tarafından sağlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Soenens ve diğerleri (2006: 539) tarafından yapılan çalışmada çocuğa vereceği sevgi ile çocuğu kabullenici tutumunu çocuğun başarısına odaklayan ve kendi beklentilerini çocuğa dikte etmekte ısrar ettiği görülen mükemmeliyetçi ebeveynlerin daha çok psikolojik kontrole başvurduğu gözlemlenmiştir. Anne ve çocuk arasındaki ilişkiye bakıldığında annenin ayrılma kaygısının yüksek olması durumunda çocuğunun kendisine daha yakın bir ilişki sürdürmesi adına ebeveynin çocuğuna karşı suçluluk hissi yaratma ve koşul öne sürerek kabullenme gibi yöntemler ile psikolojik kontrol uyguladığı gözlemlenmektedir (Ahmad ve Soenens, 2010: 758). Annenin benlik değerine ilişkin Grolnick ve diğerleri (2007: 991) tarafından laboratuvar ortamında yapılan çalışmaya bakıldığında benlik değerini çocuğun başarısına odaklayan annelerin daha fazla kontrolcü davranma eğiliminde oldukları bulunmuştur. Bu anlamda, Çinli ve Amerikalı anneler ile yapılan bir çalışmada Çinli annelerin daha fazla kontrol davranışına başvurması, değer duygularının çocuklarının gösterdiği performansa bağlı olmasına atfedilmiştir (Ng vd., 2014: 355). Bir diğer çalışmada ise dindar ebeveynlerin daha fazla kontrol davranışına başvurduğu öne sürülmektedir (Bornstein vd., 2022: 881). Kontrol davranışının hem olumlu hem de olumsuz birçok farklı sonuç ortaya çıkardığı düşünüldüğünde ebeveynlerin özellikleri daha fazla önem kazanmaktadır. Örneğin Chen (2019: 104) yüksek düzey ana baba kontrol davranışının çocuk için depresyon gibi psikolojik bir rahatsızlığa sebep olabileceğini vurgularken Rekker ve diğerleri (2017: 155) ise ana baba kontrol davranışının çocukta suç işleme durumunun ailenin sosyoekonomik düzeyine göre farklılaştığını öne sürmektedir. Sonuç olarak optimal düzeyde bir kontrol uygulamanın ebeveynler açısından oldukça güç olması ve kontrol davranışının sonuçları konusunda çelişkili bulguların bulunması ana baba kontrol davranışını çeşitlendirmektedir. Aynı zamanda, ana baba kontrol davranışının düzeyi açısından mükemmeliyetçilik, dindarlık ve benlik değeri gibi ebeveynlerin özellikleri daha belirleyici bir hal almaktadır.

Ebeveyne ait özellikler, ana baba kontrol davranışını belirleyen en temel özellikler arasında yer almaktadır. Çünkü çocuğun doğumunun ardından içinde bulunduğu ailenin yapısı her iki ebeveyn tarafından belirlenir. Çocuğun aile içerisinde edindiği yaşantılar her iki ebeveynin gösterdiği çabadan önemli ölçüde etkilenir. Diğer bir ifadeyle çocuğun içine doğduğu ailenin yapısı ve çocuğun yaşamını sürdürdüğü ailenin devamlılığında ebeveynlerin etkisi oldukça büyüktür. Daha da önemlisi, çocuğa ait özellikler ile çevreye ait özelliklerden etkilenen ana baba kontrol davranışının başlangıç noktası olarak ebeveyne ait özellikler yer almaktadır. Ailenin yapısı ana baba kontrol davranışı açısından çok önemlidir. Çünkü boşanma sürecinde olan ebeveynler açısından veya çocuğun velayetine sahip tek ebeveynli aile içerisinde düşünüldüğünde çocuğun kontrolü diğer meselelerin çokluğu sebebiyle geri plana atılabilir (Vermeersch vd., 2008: 697). Buradan hareketle, ana baba kontrol davranışının ortaya çıkması için ebeveynlerin hem zamana hem de odaklanmaya ihtiyaçları olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, her iki ebeveynin içinde bulunduğu ailenin dinamikleri ile tek ebeveynli ailelerin dinamikleri birbirinden farklıdır. Fakat diğer taraftan, her iki ebeveynin bulunduğu aile içerisinde de ortaya çıkan farklı meseleler sebebiyle ana baba kontrol davranışı azalma gösterebilir. Örneğin, Tsala Dimbuene ve Defo (2013: 1) ailede ortaya çıkan çalkantılı süreçlerin ana baba kontrol davranışını olumsuz etkilediğini belirtmektedirler. Sosyalleşme sürecinin bozulmasının ana baba kontrol davranışını da etkilediği ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, ailenin sağlıklı bir sosyalleşme sürecinden geçmesi ana baba kontrol davranışının belirleyicilerinden birisidir. Sonuç olarak, ailenin yapısı ve yaşantıları ana baba kontrol davranışını etkilemektedir. Kontrol davranışının zaman ve çaba gerektirmesi sebebiyle ebeveynlerin yaşantıları çok büyük bir öneme sahiptir. Çocuğun ailede konumlandırıldığı öncelik sırasına göre ana baba kontrol davranışının sıklığı değişebilir. Boşanma gibi ebeveynlerin baş etmesi gereken önemli yaşam olayları sırasında yalnızca ana baba kontrol davranışı değil, çocuk ve ebeveyn arasındaki diğer dinamikler de önemli ölçüde etkilenebilir.

Ebeveyne ait özellikler açısından ele alınması gereken bir diğer aile türü geniş ailedir. Geniş aile içerisinde anne ve baba dışında yakın akrabaların bulunması sebebiyle aile içerisinde iş bölümü artabilir. Çocuğun bakımı da bu iş bölümü içerisinde yer almaktadır. Tek ebeveynli aile ile iki ebeveynli ailede çocuğun aile içerisinde iletişimde bulunduğu kişi sayısı az olduğu için bağımlılık fazla olabilir. Diğer taraftan, geniş aile içerisinde çocuğun ebeveynlere bağımlılığı azalma gösterebilir. Bu anlamda, Francis

(2008: 19) geniş ailelerde ana baba kontrol davranışının görece daha az olduğunu tespit etmiştir. Tek ebeveynli aileler ile iki ebeveynli ailelerde ana baba kontrol davranışının geniş ailelere nazaran daha fazla olması beklenebilir. Bu noktada, bu aile türlerinde ana baba kontrol davranışında neyin belirleyici olduğunun tespit edilmesi büyük bir öneme sahiptir. Literatüre bakıldığında iki ebeveynli ailelerde ebeveynler arası ilişkinin, tek ebeveynli ailelerde ise ebeveynin kendisine ilişkin algısının ana baba kontrol davranışını belirlemede baskın olduğu görülmektedir. Hapiste bulunan ebeveynler ise birkaç çalışmada ele alınmıştır. Bir ebeveyni hapiste bulunan ve tek ebeveynli ailede büyüyen çocuklar için olumlu sosyal kontrol sağlanamamakta, dolayısıyla suç davranışları ortaya çıkabilmektedir (Demuth ve Brown, 2004: 65; Huebner ve Gustafson, 2007: 285). Ailenin yapısı ve büyüklüğü kadar ebeveynlerin bireysel özellikleri de ana baba kontrol davranışını etkilemektedir. Ana babanın ebeveynliğe ilişkin olarak öz-yeterlik düzeyinin yüksek olması ana baba kontrol davranışı ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur (Dirks ve Szarkowski, 2022: 3). Diğer taraftan, babanın olumsuz duygulanım yaşaması çocuğa karşı negatif bir şekilde kontrol davranışına başvurmasına sebep olmaktadır (Özdemir, 2012: 1). Sonuç olarak, ailenin yapısı ve büyüklüğünün ebeveynlerin çocuk ile etkileşimi aracılığıyla kontrol davranışının sıklığını belirlediği, diğer taraftan ebeveynlerin özelliklerinin daha çok kontrol davranışının niteliğini belirlediği düşünülebilir.

2. Çocuğa Ait Özellikler

Literatür içerisinde çocuğun duygularının ana baba kontrol davranışı üzerindeki etkisine dair yalnızca ana baba kontrol davranışının sıklığı açısından değil aynı zamanda bu kontrol davranışının etkinliği üzerine de çalışıldığı görülmektedir. Walling ve diğerleri (2007: 642) tarafından yapılan çalışmada çocuğun duygu durumuna göre ana baba kontrol davranışının değişmekte olduğu ve özellikle çocuk negatif duygu durum gösterdiğinde ana babanın daha fazla kontrol davranışı uygulamasına giriştiği gözlemlenmiştir. Çocuğun duygularına ilişkin yapılan diğer çalışma ise ana baba kontrol davranışının etkinliği hakkında gerçekleştirilmiştir. Ana babanın uyguladığı psikolojik ve davranışsal kontrolün olumlu ve olumsuz özellikler gösterdiği bilinmekle birlikte duygularının ebeveynleri tarafından ciddiye alındığı hissini ve düşüncesini edinen çocuklar için ana baba kontrolünün daha etkin olduğu gözlemlenmektedir (Kakihara vd., 2010: 1). Bir başka çalışma ise ebeveynin kontrol davranışının, kontrol edilmeye çalışılan konunun özel alana girmesi veya sosyal alanda kalması yönüyle ergenler tarafından farklı şekillerde algılandığını tespit etmiştir. Ayrıca hem ergenlerin hem de ebeveynlerin kendilerini açık ve güvenli bir şekilde ifade edebileceği bir atmosfer yaratılması halinde kontrol davranışının giderek azaldığı öne sürülmüştür (Branje, 2018: 174).

Çocuğun duygularının yanı sıra ana baba kontrol davranışına ilişkin çocuğun özellikleri ile ilgili en fazla çalışılan durum çocuğun gösterdiği sorun davranışları üzerinedir. Ana baba kontrol davranışını yordayan etmenlere bakıldığında çocuğun farklı sorun davranışları gösterdiğinde ana baba kontrol davranışının daha fazla kullanıldığı görülmektedir (Soenens vd., 2008: 472). Bu çalışmaya paralel olarak alkol kullanımı gibi sorun davranışları gösteren ergenlerin aileleriyle yapılan çalışmada bu tarz sorun davranışları gösteren çocukların ebeveynlerinin kontrol davranışını çok daha fazla uyguladığı bulunmuştur (Van der Vorst vd., 2006: 107). Benzer şekilde çocuğun suç teşkil eden davranışlarının sonucunda ebeveynlerin daha çok kontrol davranışına başvurdukları gözlemlenmiştir (Harris-McKoy ve Cui, 2013: 841). Bir başka çalışmada ise düşük başarı gösteren çocukların ebeveynlerinin yüksek başarı gösteren çocukların ebeveynlerine kıyasla daha fazla kontrol davranışına başvurdukları tespit edilmiştir (Boonk vd., 2018: 23). Sorun davranışları gösteren çocukların aksine çocuğu psikolojik problem gösteren ebeveynlerin daha fazla kontrol uyguladığına dair bir bulguya rastlanmamıştır (Hasebe vd., 2004: 815). Fakat diğer taraftan, otizm spektrum bozukluğu gibi gelişimsel bozukluk gösteren çocukların ebeveynlerinin gelişimsel bozukluk göstermeyen ebeveynlere göre daha fazla kontrol davranışı uyguladığı bildirilmiştir (Ku vd., 2019: 1445). Çocuğun beceri gerektiren alanlarda yeterli ve başarılı olamaması karşısında ana babanın daha çok kontrol davranışı gösterdiği bulunmuştur (Grolnick vd., 2002: 143; Núñez vd., 2017: 1).

Ana baba kontrol davranışının ortaya çıkmasında çocuğun davranışları önemli bir tetikleyicidir. İntihar olmayan kendini yaralama davranışı gösteren çocukların ebeveynleri tarafından daha fazla kontrol davranışına başvurulduğu bulunmuştur (You vd., 2017: 379). Buradan hareketle, çocukların gösterdikleri davranışlara göre ana baba kontrol davranışı artış veya azalma gösterebilir. Çocuğun istendik olmayan davranış örüntüleri karşısında ebeveynler kontrol davranışını kullanmaktadırlar. Örneğin, Affrunti ve Ginsburg (2012: 102) çocuğun anksiyete düzeyinin annenin kontrol davranışını

doğrudan etkilediğini tespit etmişlerdir. Benzer bir şekilde, Huh ve diğerleri (2006: 193) çocukların gösterdiği dışsallaştırma sorunlarının ebeveyn kontrolünü azalttığını bulmuşlardır. Ebeveynler tarafından başvuru kontrol davranışının türü ve düzeyi büyük farklılıklar gösterebilir. Sorun durumu ortaya çıkan çocuğun yaşadığı zorlu süreç içerisinde ebeveyni tarafından alacağı tepki çocuğun semptomlarını kötüleştirebilir. Dolayısıyla ana baba kontrol davranışının çocuğun davranış problemlerinde daha fazla ortaya çıktığı düşünülürse ruh sağlığı uzmanlarının yalnızca çocuğu değil aynı zamanda ebeveyni de müdahalelere dahil etmesi faydalı olabilir. Gerekli rehberlikten yoksun ebeveyn tarafından uygulanacak kontrol davranışının çocuk üzerinde olumsuz etki bırakabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Çocuğun yaşı ve cinsiyeti ana baba kontrol davranışını etkileyen unsurlar arasında görülmektedir. Ballash ve diğerleri (2006: 127) çocuğun gelişiminin ve yaşının ebeveyn kontrolünü etkilediğini belirtmektedirler. Küçük çocuklar için yaş arttıkça ebeveyn kontrolünün arttığı fakat lise döneminde ise yaş arttıkça ebeveyn kontrolünün azaldığı ifade edilmektedir. Çocuğun yaşı ve gelişimi haricinde cinsiyetin de ana baba kontrol davranışında etkili olduğu ifade edilmektedir (Kokkinos ve Vlavianou, 2021: 4342). Kız çocuklarının erkek çocuklarına nazaran daha fazla izlendiği ve gözlem altında tutulduğu ileri sürülmektedir (Kristjansson ve Sigfúsdóttir, 2009: 481). Çocuğun yaşı ve gelişimine ilişkin olarak ana baba kontrol davranışının değişiminde daha çok bireysel faktörler etkilidir. Fakat çocuğun cinsiyetine göre ana baba kontrol davranışının değişimi kültürden büyük oranda etkilenmektedir. Çünkü erkek ve kız davranışlarının tanımı, yaş gibi biyolojik ve doğuştan gelen bir özellikle kıyaslanamaz. Sosyal olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet rollerinin ebeveynler tarafından içselleştirilmesi ile birlikte çocuğun cinsiyetine göre ana baba kontrol davranışının farklılaştığı söylenebilir. Bağlamsal bir faktör olarak değerlendirilebilecek toplumsal cinsiyet rollerinin kültürler arasında oldukça farklılaşması sebebiyle çocuğun cinsiyetinin farklı kültürlerde farklı ana baba kontrol davranışlarına sebebiyet verebileceği öne sürülebilir.

Çocuğun yürümeye başlamasıyla birlikte ana baba kontrol davranışı, çocuğun oyuncaklarını temiz tutmasının istenmesi veya ilgisini çeken yasak nesnelere ellemesinin önlenmesi gibi farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır (Kochanska vd., 2018: 42). Buradan hareketle, çocuğun yaşının ilerlemesi ile olgunlaşma sonucu ortaya çıkan fizyolojik gücün çocuğa daha fazla hareket alanı kazandırması, ana baba kontrolü gibi ebeveyn müdahalesini içeren davranışların daha sık kullanılması ile sonuçlanabilir. Çocuğun yaşına benzer olarak mizacın da önemine vurgu yapılmakta ve ebeveyn kontrol davranışı ile zor mizacın arasındaki ilişkinin açıklanmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir (Kiff vd., 2011: 258). Bu anlamda, ana baba kontrolü ile çocukta görülen kaygı arasındaki ilişkiye yönelik araştırma ilgisi giderek artmaktadır. Ana baba kontrolü çocukta görülen kaygıyı artırabilir, ayrıca çocuklarının kaygıdan kaynaklanan sıkıntıları karşısında ana baba kontrolü ebeveynler için bir mekanizma olarak kullanılabilir (Van Der Bruggen vd., 2008: 1257). Benzer şekilde, kaygılı mizaçlı çocukların ebeveynlerinde aşırı kontrolcü bir yaklaşım görülebilir (Ballash vd., 2006: 129). Belirli mizaç özelliklerine sahip çocuklar, ebeveynliğe bağlı olarak sonradan ortaya çıkabilecek psikopatoloji açısından daha savunmasız hale gelebilir (MacNeill ve Pérez-Edgar, 2018: 9). Dolayısıyla, zor mizaca sahip çocukların olumsuz ve sürekli bir şekilde ana baba kontrol davranışına maruz kalması psikopatoloji riski doğurabilir. Çocuğun mizacı ana baba kontrol davranışı ile ilişkili olduğu gibi çocuğun ilerleyen yaşamında ortaya çıkabilecek risk faktörleri açısından da önemlidir. Sonuç olarak ana baba kontrol davranışı yalnızca çocuğun mevcut durumunda değişim yaratmakla kalmaz, aynı zamanda sonraki yaşamı üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir.

3. Bağlamsal Özellikler

Bağlamsal anlamda bakıldığında ciddi ve fazla oranda olumsuz yaşam olaylarını ardı ardına deneyimlemesinin ana babanın çocuk üzerinde daha fazla kontrol uygulamasına yol açtığı bulgusuna ulaşılmıştır (Grolnick vd., 1996: 33). Bu bulguya paralel olarak Zussman (1980: 792) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin baskı ve stresi ciddi anlamda hissettiği zamanlarda çocuklarına daha olumsuz yöntemlerle yaklaştığı gözlemlenmiştir. Ana babaların dış dünyayı algılamalarının kontrol davranışı üzerindeki etkisine bakıldığında dış dünyayı çocukları için tehlikeli ve düzensiz bir yer olarak gören ana babalarda çocuklarına karşı daha fazla kontrol davranışı ortaya çıkmıştır (Gurland ve Grolnick, 2005: 103). Günümüzde, teknolojinin gelişmesiyle birlikte artık dış dünyanın giderek sanal evrene doğru genişlediği görülmektedir. Dijital çağda uygunsuz içeriğe ulaşım, aşırı internet kullanımı, siber zorbalık gibi birçok farklı zorluk ortaya çıkmış, dolayısıyla ebeveynler kontrol davranışını bir çözüm olarak

kullanmaya başlamış ve dijital ebeveynlik gündeme gelmiştir (Ali vd., 2020: 69). Bu anlamda, Altarturi ve diğerleri (2020: 1) siber ebeveyn kontrolünün ortaya çıktığını ve çocukların internet kullanımına ilişkin olarak bu ana baba kontrolünün de giderek önem kazandığını vurgulamaktadırlar. Eskiden beri tek başına var olan fiziksel dış dünya ortaya çıkan sanal evren ile birlikte daha kompleks bir hale gelmiştir. Çocukların hareket alanı genişlerken ebeveynlerin kontrol etmesi gereken alanın artması daha fazla tehdit unsurunun algılanması anlamına gelmektedir. Daha tehlikeli ve daha düzensiz bir dış dünya ana baba kontrol davranışını kritik bir hale getirmektedir. İnternet bağımlılığı gibi sorunlu teknoloji kullanımının ebeveyn kontrolü ile azaldığı tespit edilmiştir (Martins vd., 2020: 116). Fakat diğer taraftan ebeveyn kontrol davranışı ile telefon bağımlılığı arasında herhangi bir ilişki tespit edilmemiş, hatta ebeveyn kontrolünün akıllı telefon kullanımını artırabileceği ifade edilmiştir (Lee ve Ogbolu, 2018: 128). Bulgulardaki bu çelişkiler ebeveyn kontrolünün dış dünyadaki etkililiği konusunda ebeveynlerde kafa karışıklığı ile sonuçlanabilmektedir. Bununla birlikte ebeveynler tarafından dış dünyadaki riskleri azalttığı düşünülen bir strateji olarak kontrol davranışının kullanılmasının günümüzde artan tehdit durumları ile paralel olarak artış gösterebileceği düşünülebilir.

Kültürlerarası farklılıklar ana baba kontrol davranışını etkilemektedir. Örneğin, Çin kültürü açısından dağılmış aileler toplum tarafından çok fazla kabul edilmediği için ana baba kontrol davranışının da olumsuz anlamda etkileneneceği ifade edilmektedir (Shek, 2007: 169). Asya kültürü ile Avrupa kültürü arasındaki farklılıklar ana baba kontrol davranışının sıklığını ve niteliğini etkilemektedir (Stankov, 2013: 1232). Toplum tarafından ana baba kontrol davranışının kabul edilebilir olması bu davranışın sıklığını artıracak ve çocuğun istendik davranışı için önemli bir mekanizma olarak kullanılacaktır. Fakat içinde bulunduğu kültür tarafından kabul edilmediği takdirde ana baba kontrol davranışı çocuk için olumsuz çıktılarla sonuçlanacaktır. Dolayısıyla en önemli bağlamsal unsurlardan biri olan kültürün, ana baba kontrol davranışının belirleyicileri arasında olduğu söylenebilir. Çünkü ebeveynler kültürden etkilenecek ana baba kontrol davranışına başvurup başvurmamayı tercih etmektedirler. Çocukların bu kontrol davranışını algılaması ve bu kontrol davranışına tepkide bulunması da kültür tarafından etkilenmektedir. Ana baba kontrol davranışı çocuk tarafından normatif olarak algılandığı takdirde çocuk için ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçları hafifletebileceği öngörülmektedir. Ebeveynin davranışlarının kültürden bağımsız olarak isteğe bağlı gerçekleştiği şeklinde çocukta bir algı oluşması halinde ise çocuk için olumsuz psikolojik ve akademik çıktılar ortaya çıkabileceği düşünülmektedir (Dornbusch vd., 1990: 157). Diğer taraftan kültürün her iki ebeveyn açısından da kontrol davranışını farklılaştırıcı etkisinden söz edilmektedir. Bu anlamda, Güç Kontrol Teorisi'ne göre ataerkil aile yapılanması içerisinde geleneksel inanışlar doğrultusunda ebeveynlerden en fazla kontrol davranışına başvuran kişinin anne olduğu ifade edilmekte çünkü babanın çocuk büyütme katılımının oldukça kısıtlı olduğu belirtilmektedir (Bates vd., 2003: 170). Buradan hareketle, ataerkil aile yapılanmasının belirgin olduğu kültürlerde annenin çocuk büyütmede baskın olması, dolayısıyla kontrol davranışında daha fazla bulunması beklenebilir. Bu anlamda, babanın çocuk büyütme konusunda katılımı arttıkça kontrol davranışında daha fazla bulunacağı ve dolayısıyla annenin kontrol davranışının azalma göstereceği düşünülebilir. Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin olduğu kültürler için kontrol davranışının tek bir ebeveyn tarafından diğer ebeveyne kıyasla daha fazla uygulanması olasıdır.

Ailenin sosyoekonomik düzeyine bakıldığında düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerdeki ebeveynlerin diğer ailelerdeki ebeveynlere nazaran daha fazla kontrol davranışında buldukları ve bu kontrol davranışının sebebi olarak düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerin daha fazla çevresel risk faktörü algılaması durumu öne sürülmektedir (Nucci vd., 2005: 21). Paralel olarak Latin ailelerle yapılan çalışmada sosyoekonomik statünün düşük olduğu ailelerde çocuğun yaşı önemli olmaksızın ebeveynlerin kontrol davranışına daha sık başvurdukları gözlemlenmiştir (Halgunseth vd., 2006: 1290). Batı kültüründe ebeveyn tarafından uygulanan kontrol davranışının çocuklar tarafından daha az kabul edici bulunması sebebiyle olumsuz etkisi olduğu görülürken Doğu kültüründe bu duruma bakıldığında ebeveyn kontrolünün çocuklar tarafından sevgi göstergesi olarak algılanması sebebiyle daha olumlu bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmektedir (Pomerantz ve Wang, 2009: 285). Fakat psikolojik kontrol konusunda yapılan yeni araştırmalar farklı bulgular ortaya koymaktadır. Bu anlamda, Dost-Gözkan (2022: 175) psikolojik kontrolün kültürel bağlamda bir norm olarak kabul edilmesi sonucu, toplulukçu kültürler için çocukta olumsuz bir etki yaratmayacağını öngören kültürel normatiflik hipotezine karşı çıkarak Türkiye gibi toplulukçu kültürlerde yapılan araştırmalarda psikolojik kontrolün olumsuz etkisinin normatiflik algısı tarafından engellenmediğini öne sürmektedir. Buradan hareketle, Batı ve

Doğu kültürleri ile bireyci ve toplulukçu kültürler arasındaki farklılaşmalar azalmış, ana baba kontrol davranışı dahil olmak üzere ebeveynlik pratikleri globalleşen dünyada birbirine benzemeye başlamış olabilir. Önceki yıllarda yapılan çalışmalar ebeveyn tutumlarında kültürün etkisini ön plana alırken günümüzün değişen ve gelişen dünyasında artan teknoloji ile iletişim olanaklarının farklılaşmayı azalttığı öngörülebilir. Dünyanın her yerinde aynı anda gündemi belirleme gücü ile sosyal medya gibi günümüzün popüler iletişim araçları bilgiye ulaşımı kolaylaştırması ve kültürden bağımsız beklenti oluşturması ile ana baba kontrol davranışlarını en fazla etkileyen etmenler arasında ele alınabilir.

Sonuç ve Öneriler

Literatüre bakıldığında çoğunlukla kontrol davranışının psikolojik kontrol ile ilişkilendirildiği çalışmalar görülmekte ve kontrol davranışının rehberlik ile ilişkilendirildiği olumlu boyutunun çok fazla ele alınmadığı gözlemlenmektedir. Belsky (1984: 83) tarafından yapılan kavramsallaştırmaya göre sınıflandırıldığında ana baba kontrol davranışına etki eden etmenlerin sadece ebeveyne ait özellikler, çocuğun özellikleri ya da bağlamsal özelliklerin birinde yığılmadığı görülmüş olup ana baba kontrol davranışının çocuk, ebeveyn ve çevreye ilişkin çok fazla çeşitlilik gösteren etmenler topluluğu tarafından şekillendiği gözlemlenmiştir. Ele alınan kavramların çok geniş ve karmaşık olması, aynı zamanda bağlanma gibi ele alınmayan kavramların bulunması bu çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çocuğun özelliklerine dair literatüre bakıldığında kontrol davranışına en fazla etki eden unsurlardan biri olarak çocuğun sorun ve suç davranışı karşımıza çıkmaktadır (Harris-McKoy, 2016: 841; Harris-McKoy ve Cui, 2013: 841; Martins vd., 2020: 116; Rekker vd., 2017: 155; Soenens vd., 2008: 472; Van der Vorst vd., 2006: 107). Çocuğun suç davranışını bilinçli olarak gerçekleştirdiğinin düşünülmesi sebebiyle ebeveynlerinin gözünde olumsuz bir izlenim bırakmasına karşın psikolojik problem yaşayan çocuğun ailenin gözünde daha fazla yardıma ihtiyacı olduğu gibi bir kanı uyandırması olasıdır. Bu sebeple sorunlu davranışlar gösteren çocuğa karşı ana babanın daha fazla kontrol uyguladığına dair bulgular mevcutken psikolojik probleme sahip çocukları kapsayan çalışmalara bakıldığında ana baba kontrol davranışının bu çocuklarda daha fazla uyguladığına dair bulgular mevcut değildir (Harris-McKoy ve Cui, 2013: 841; Hasebe vd., 2004: 815; Soenens vd., 2008: 472; Van der Vorst vd., 2006: 107). Ebeveyne ait özellikleri içeren çalışmalara bakıldığında ise ebeveyn olarak daha çok annelerin seçtiği ve annenin çocuğa uyguladığı kontrol davranışı üzerine çalışmalar yapıldığı bulunmuştur. Bu noktada babaların da çalışmalara dahil edilerek ana baba kontrolünün birlikte ele alınması faydalı olabilir. Annenin özelliklerinin kontrol davranışları ile ilişkisine bakıldığında ise çocuğuna dair yaşadığı ayrılık kaygısı, zayıf empati becerisi, çocuğunun başarısına odaklanmış benlik değeri ve annenin mükemmeliyetçi tutumu kontrol davranışını artıran unsurlar olarak değerlendirilebilir (Ahmad ve Soenens, 2010: 758; Grolnick vd., 2007: 991; Soenens vd., 2007: 636).

Günümüzde önemli görülen bağlamsal özellikler açısından bakıldığında yaşanan Covid-19 pandemisi ve 2023 Kahramanmaraş depremi gibi zorlayıcı yaşam olaylarının etkisi yadsınamaz. Bulaşıcı ve ölümcül bir hastalık olan Covid-19 pandemisinin ortaya çıktığı dönemde yaşanan ekonomik durgunluk ile birlikte işten çıkarmalar da artmıştır (Uçgun ve Çıtak, 2023: 57). Benzer bir şekilde 2023 Kahramanmaraş Depremi yalnızca bireylerin yaşadıkları evleri değil aynı zamanda iş yerleri ve okullar gibi toplumun birçok farklı katmanını etkilemesi yönüyle çoklu etki yaratmıştır (Bayrakceken ve Deniz, 2023: 24). Dolayısıyla günümüzde yaşanan ani kayıplar ve travmatik yaşantılar ile ortaya çıkan tehlike algısının ana baba kontrol davranışını artırıcı etkisinden söz edilebilir. Bu anlamda, afet ve pandemi dönemlerinde politika yapıcıların zaruri ihtiyaçların karşılanması dışında ailede patolojinin ortaya çıkarak yerleşmesinin önüne geçilmesi amacıyla terapötik müdahale ve psikososyal faaliyetleri ivedi bir şekilde ailelere ulaştırması önemli bir ihtiyaçtır.

Aile yapısı ve aile büyüklüğü değiştikçe ana baba kontrol davranışı üzerindeki dinamikler de farklılaşmaktadır. Farklı aile türlerindeki ebeveynlerin uyguladıkları kontrol davranışının buldukları aile özelinde değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Eskiye nazaran aile türlerinde görülen farklılaşmaların çokluğu sebebiyle gelecek çalışmaların ana baba kontrol davranışını farklı aile türleri içerisinde incelemesi ve kültüre özgü farklılıkları değerlendirmesi alanyazın açısından faydalı olabilir.

Ebeveynler çocuğun duygu, istek ve özelliklerini dikkate aldıkları takdirde ana baba kontrol davranışı çocuk için daha kabul edilebilir ve yönlendirici bir ivme kazanabilir. Ana baba kontrolü

açısından çocuklara ilişkin bulgular literatürde giderek daha fazla yer almaya başlayan çocuk katılımı kavramının önemini ortaya koymaktadır. Ebeveynleri tarafından ciddiye alındığını hisseden, kendisini ifade etmesi için rahat bir ortam sağlanan ve mahremiyetine saygı gösterildiği düşüncesine sahip olan çocuklar için ana baba kontrol davranışı daha etkin olabilmekte ve çocuk ile ebeveyn arasındaki etkileşim daha sağlıklı gerçekleşmektedir. Ebeveynin uyguladığı kontrol davranışı kadar çocuğun bu kontrol davranışını nasıl ve ne şekilde algıladığı da büyük bir öneme sahiptir. Çocuğun yaşı, cinsiyeti ve mizaç özelliklerine göre değişen algısı gelişimsel özelliklerine hassas olunması gerekliliğini ortaya koyarken bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulması ihtiyacını da doğurmaktadır. Çocuğun hareketlenmesiyle başlayan ve farklı zamanlarda artış gösteren ana baba kontrol davranışının çocuğun mevcut durumu göz önünde bulundurularak uygulanmasının etkili olacağı düşünülebilir.

Kaynakça

- Affrunti, N. W. ve Ginsburg, G. S. (2012). Maternal overcontrol and child anxiety: The mediating role of perceived competence. *Child Psychiatry & Human Development*, 43, 102-112. <https://doi.org/10.1007/s10578-011-0248-z>
- Ahmad, I. ve Soenens, B. (2010). Perceived maternal parenting as a mediator of the intergenerational similarity of dependency and self-criticism: A study with Arab Jordanian adolescents and their mothers. *Journal of Family Psychology*, 24(6), 756. <https://doi.org/10.1037/a0021508>
- Akram, A. R., Abidin, F. A. ve Lubis, F. Y. (2022). Parental Autonomy Support and Psychological Well-Being in University Students During the COVID-19 Pandemic: The Role of Autonomy Satisfaction. *The Open Psychology Journal*, 15(1). <https://doi.org/10.2174/18743501-v15-e2208100>
- Ali, S., Elgharabawy, M., Duchaussoy, Q., Mannan, M. ve Youssef, A. (2020). Betrayed by the guardian: Security and privacy risks of parental control solutions. In *Annual Computer Security Applications Conference*. 69-83. <https://doi.org/10.1145/3427228.3427287>
- Altarturi, H. H., Saadon, M. ve Anuar, N. B. (2020). Cyber parental control: A bibliometric study. *Children and Youth Services Review*, 116, 105134. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105134>
- Altin, B. ve Erden, G. (2023). A Review of Studies on the Covid-19 Pandemic and the Psychological Effects of Related Measures on Children, Youth and Parents. *Turk Psikiyatri Dergisi Turkish Journal of Psychiatry*, 34(3), 202-214. <https://doi.org/10.5080/u25936>
- Balaguru, S. (2004). Acculturation and its impact on child rearing and child behavioral problems: A study of Asian-Indian immigrant families. University of Virginia.
- Ballash, N., Leyfer, O., Buckley, A. F. ve Woodruff-Borden, J. (2006). Parental control in the etiology of anxiety. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 9(2), 113-133. <https://doi.org/10.1007/s10567-006-0007-z>
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child development*, 67(6), 3296-3319. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01915.x>
- Bates, K. A., Bader, C. D. ve Mencken, F. C. (2003). Family Structure, Power-Control Theory, and Deviance: Extending Power-control Theory to Include Alternate Family Forms. *Western Criminology Review*, 4(3), 170-190.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child development*, 887-907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Bayrakceken, E. ve Deniz, G. Y. (2023). The importance of surviving vulnerable groups in natural disasters: A review article. *Journal of Basic Health*, 2(1), 23-30.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child development*, 83-96. <https://doi.org/10.2307/1129836>
- Boonk, L., Gijsselaers, H. J., Ritzen, H. ve Brand-Gruwel, S. (2018). A review of the relationship between parental involvement indicators and academic achievement. *Educational Research Review*, 24, 10-30. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2018.02.001>
- Bornstein, M. H., Putnick, D. L., Lansford, J. E., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., Bombi, A. S., ... ve Alampay, L. P. (2022). 'Mixed blessings': parental religiousness, parenting, and child adjustment in global perspective. In *Parenting: Selected Writings of Marc H. Bornstein*. Routledge.
- Branje, S. (2018). Development of parent-adolescent relationships: Conflict interactions as a mechanism of change. *Child development perspectives*, 12(3), 171-176. <https://doi.org/10.1111/cdep.12278>
- Chen, Y. F. (2019). A review of child and adolescent depression: Family factors and treatment. In *Proceedings of the 2019 Asia-Pacific Conference on Clinical Medicine and Public Health (Cmph 2019)*, Seoul, Republic of Korea.

- Demuth, S. ve Brown, S. L. (2004). Family structure, family processes, and adolescent delinquency: The significance of parental absence versus parental gender. *Journal of research in crime and delinquency*, 41(1), 58-81. <https://doi.org/10.1177/0022427803256236>
- Dinn, A. A. ve Sunar, D. (2017). Çocuk yetiştirme tutumları ve bağıntılarının kültür içi ve kültürlerarası karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 95-110.
- Dirks, E. ve Szarkowski, A. (2022). Family-centered early intervention (FCEI) involving fathers and mothers of children who are deaf or hard of hearing: Parental involvement and self-efficacy. *Journal of clinical medicine*, 11(3), 492. <https://doi.org/10.3390/jcm11030492>
- Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Mont-Reynaud, R., ve Chen, Z. Y. (1990). Family decision making and academic performance in a diverse high school population. *Journal of Adolescent research*, 5(2), 143-160. <https://doi.org/10.1177/074355489052003>
- Dost-Gözkan, A. (2022). Adolescent-parent relationships and youth well-being in Turkey. *Child Development Perspectives*, 16(3), 173-179. <https://doi.org/10.1111/cdep.12459>
- Emerson, L. M., Ogielka, C. ve Rowse, G. (2019). The role of experiential avoidance and parental control in the association between parent and child anxiety. *Frontiers in psychology*, 10, 262. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00262>
- Francis, I. G. (2008). The effect of household characteristics on adolescent childbearing in Lesotho (Yayınlanmamış Doktora Tezi), University of the Witwatersrand.
- González-Cámara, M., Osorio, A. ve Reparaz, C. (2019). Measurement and function of the control dimension in parenting styles: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(17), 3157. <https://doi.org/10.3390/ijerph16173157>
- Grolnick, W. S., Gurland, S. T., DeCoursey, W. ve Jacob, K. (2002). Antecedents and consequences of mothers' autonomy support: An experimental investigation. *Developmental psychology*, 38(1), 143. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.38.1.143>
- Grolnick, W. S. ve Pomerantz, E. M. (2009). Issues and challenges in studying parental control: Toward a new conceptualization. *Child Development Perspectives*, 3(3), 165-170. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2009.00099.x>
- Grolnick, W. S., Price, C. E., Beiswenger, K. L. ve Sauck, C. C. (2007). Evaluative pressure in mothers: Effects of situation, maternal, and child characteristics on autonomy supportive versus controlling behavior. *Developmental psychology*, 43(4), 991. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.4.991>
- Grolnick, W. S., Weiss, L., McKenzie, L. ve Wrightman, J. (1996). Contextual, cognitive, and adolescent factors associated with parenting in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 25(1), 33-54. <https://doi.org/10.1007/BF01537379>
- Gurland, S. T. ve Grolnick, W. S. (2005). Perceived threat, controlling parenting, and children's achievement orientations. *Motivation and Emotion*, 29(2), 103-121. <https://doi.org/10.1007/s11031-005-7956-2>
- Halgunseth, L. C., Ispa, J. M. ve Rudy, D. (2006). Parental control in Latino families: An integrated review of the literature. *Child development*, 77(5), 1282-1297. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00934.x>
- Harris-McKoy, D. ve Cui, M. (2013). Parental control, adolescent delinquency, and young adult criminal behavior. *Journal of child and family studies*, 22(6), 836-843. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9641-x>
- Hasebe, Y., Nucci, L. ve Nucci, M. S. (2004). Parental control of the personal domain and adolescent symptoms of psychopathology: A cross-national study in the United States and Japan. *Child Development*, 75(3), 815-828. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00708.x>
- Hoskins, H. D. (2014). Consequences of parenting on adolescent outcomes. *Societies*, 4(3), 506-531. <https://doi.org/10.3390/soc4030506>

- Huebner, B. M. ve Gustafson, R. (2007). The effect of maternal incarceration on adult offspring involvement in the criminal justice system. *Journal of Criminal Justice*, 35(3), 283-296. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2007.03.005>
- Huh, D., Tristan, J., Wade, E. ve Stice, E. (2006). Does problem behavior elicit poor parenting? A prospective study of adolescent girls. *Journal of Adolescent Research*, 21(2), 185-204. <https://doi.org/10.1177/0743558405285462>
- Hung, J. (2022). Digitalisation, parenting, and children's mental health: What are the challenges and policy implications?. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11), 6452. <https://doi.org/10.3390/ijerph19116452>
- Jokhio, F. ve Soomro, N. P. (2022). The role of parental control in dealing with drug addiction and juvenile delinquency among adolescents in sindh: Narrative Literature Review. *Progressive Research Journal of Arts ve Humanities (PRJAH)*, 4(2), 29-40. <https://doi.org/10.51872/prjah.vol4.Iss2.225>
- Kağıtçıbaşı, C. (1973). Psychological aspects of modernization in Turkey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 4(2), 157-174. <https://doi.org/10.1177/002202217300400202>
- Kakihara, F., Tilton-Weaver, L., Kerr, M. ve Stattin, H. (2010). The relationship of parental control to youth adjustment: Do youths' feelings about their parents play a role? *Journal of Youth and Adolescence*, 39(12), 1442-1456. <https://doi.org/10.1007/s10964-009-9479-8>
- Kanat-Maymon, M. ve Assor, A. (2010). Perceived maternal control and responsiveness to distress as predictors of young adults' empathic responses. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(1), 33-46. <https://doi.org/10.1177/0146167209347381>
- Kiff, C. J., Lengua, L. J. ve Zalewski, M. (2011). Nature and nurturing: Parenting in the context of child temperament. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14, 251-301. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0093-4>
- Kochanska, G., Boldt, L. J. ve Goffin, K. C. (2019). Early relational experience: A foundation for the unfolding dynamics of parent-child socialization. *Child Development Perspectives*, 13(1), 41-47. <https://doi.org/10.1111/cdep.12308>
- Kokkinos, C. M. ve Vlavianou, E. (2021). The moderating role of emotional intelligence in the association between parenting practices and academic achievement among adolescents. *Current Psychology*, 40, 4333-4347. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00343-5>
- Kristjansson, A. L. ve Sigfúsdóttir, I. D. (2009). The role of parental support, parental monitoring, and time spent with parents in adolescent academic achievement in Iceland: A structural model of gender differences. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 53(5), 481-496. <https://doi.org/10.1080/00313830903180786>
- Ku, B., Stinson, J. D. ve MacDonald, M. (2019). Parental behavior comparisons between parents of children with autism spectrum disorder and parents of children without autism spectrum disorder: A meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 28, 1445-1460. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01412-w>
- Lee, E. J. ve Ogbolu, Y. (2018). Does parental control work with smartphone addiction? A cross-sectional study of children in South Korea. *Journal of Addictions Nursing*, 29(2), 128-138. <https://doi.org/10.1097/JAN.0000000000000222>
- Li, N. ve Hein, S. (2019). Parenting, autonomy in learning, and development during adolescence in China. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2019(163), 67-80. <https://doi.org/10.1002/cad.20272>
- Long, N. (2004). The changing nature of parenting in America. *Pediatric Dentistry*, 26(2), 121-124.
- MacNeill, L. A. ve Pérez-Edgar, K. (2019). Temperament and emotion. *The Encyclopedia of Child and Adolescent Development*, 1-12. <https://doi.org/10.1002/9781119171492.wecad180>

- Makkar, A. ve Arya, B. (2017). Gratification delay and parenting behaviour: A Study on Pre-School Children. *Indian Journal of Psychological Science*, 6(1), 60-67.
- Martins, M. V., Formiga, A., Santos, C., Sousa, D., Resende, C., Campos, R., ... ve Ferreira, S. (2020). Adolescent internet addiction–role of parental control and adolescent behaviours. *International Journal of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 7(3), 116-120. <https://doi.org/10.1016/j.ijpam.2019.12.003>
- Merrilees, C. E., Cummings, E. M., Goeke-Morey, M. C., Schermerhorn, A. C., Shirlow, P. ve Cairns, E. (2011). Parenting control in contexts of political violence: Testing bidirectional relations between violence exposure and control in post-accord Belfast. *Parenting*, 11(4), 308-325. <https://doi.org/10.1080/15295192.2011.613726>
- Mitha, E. D. ve Khairani, R. (2023). literature review: the role parents in encouraging children’s learning motivation in civics subjects. *International Journal of Students Education*, 2(1), 151-154.
- Nanda, M. M., Kotchick, B. A. ve Grover, R. L. (2012). Parental psychological control and childhood anxiety: The mediating role of perceived lack of control. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 637-645. <https://doi.org/10.1007/s10826-011-9516-6>
- Ndengeyingoma, A., Jacob, M. H., Beaulieu-Kratchanov, V. ve Séguin, M. (2022). parenting competencies supporting the development of social and emotional skills of children-a scoping review. *Trends in Psychology*, 1-24. <https://doi.org/10.1007/s43076-022-00194-3>
- Ng, F. F. Y., Pomerantz, E. M. ve Deng, C. (2014). Why are Chinese mothers more controlling than American mothers?“My child is my report card”. *Child Development*, 85(1), 355-369. <https://doi.org/10.1111/cdev.12102>
- Nichols, S. ve Selim, N. (2022). Digitally mediated parenting: A review of the literature. *Societies*, 12(2), 60. <https://doi.org/10.3390/soc12020060>
- Nucci, L., Hasebe, Y., ve Lins-Dyer, M. T. (2005). Adolescent psychological well-being and parental control of the personal. *New Directions For Child And Adolescent Development*, 2005(108), 17-30.
- Núñez, J. C., Epstein, J. L., Suárez, N., Rosário, P., Vallejo, G. ve Valle, A. (2017). How do student prior achievement and homework behaviors relate to perceived parental involvement in homework?. *Frontiers in Psychology*, 8, 1217. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01217>
- Özdemir, Y. (2012). examining the subjective well-being of adolescents in terms of demographic variables, parental control, and parental warmth. *Education & Science/Eğitim ve Bilim*, 37(165).
- Pomerantz, E. M. ve Wang, Q. (2009). The role of parental control in children's development in Western and East Asian countries. *Current Directions in Psychological Science*, 18(5), 285-289. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01653.x>
- Ratliff, E. L., Kerr, K. L., Cosgrove, K. T., Simmons, W. K. ve Morris, A. S. (2022). The role of neurobiological bases of dyadic emotion regulation in the development of psychopathology: cross-brain associations between parents and children. *Clinical child and family psychology review*, 25(1), 5-18. <https://doi.org/10.1007/s10567-022-00380-w>
- Rekker, R., Keijsers, L., Branje, S., Koot, H. ve Meeus, W. (2017). The interplay of parental monitoring and socioeconomic status in predicting minor delinquency between and within adolescents. *Journal of Adolescence*, 59, 155-165. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.06.001>
- Rodenburg, G., Kremers, S. P., Oenema, A. ve van de Mheen, D. (2011). Psychological control by parents is associated with a higher child weight. *International Journal of Pediatric Obesity*, 6(5-6), 442-449. <https://doi.org/10.3109/17477166.2011.590203>
- Roman, N. V. (2022). Parents and Parenting in the COVID-19 Pandemic: A Review of the COVID-19 Literature. *Parenting Across Cultures: Childrearing, Motherhood and Fatherhood in Non-Western Cultures*, 351-366. https://doi.org/10.1007/978-3-031-15359-4_23

- Russell, S. T., Crockett, L. J. ve Chao, R. K. (2010). Introduction: Asian American parenting and parent-adolescent relationships. Springer, New York. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-5728-3_1
- Sağlam, M. ve Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Sayıl, M. ve Yağmurlu, B. (2012). Ana babalık: Kuram ve araştırma. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Scharf, M. ve Goldner, L. (2018). "If you really love me, you will do/be...": Parental psychological control and its implications for children's adjustment. *Developmental Review*, 49, 16-30. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2018.07.002>
- Shah, N. ve Stewart-Brown, S. (2018). Parenting and health: A call for action. *Paediatrics and Child Health*, 28(3), 120-125. <https://doi.org/10.1016/j.paed.2017.12.002>
- Shek, D. T. (2007). Intact and non-intact families in Hong Kong: differences in perceived parental control processes, parent-child relational qualities, and adolescent psychological well-being. *Journal of Divorce & Remarriage*, 47(1-2), 157-172. https://doi.org/10.1300/J087v47n01_09
- Soenens, B., Luyckx, K., Vansteenkiste, M., Luyten, P., Duriez, B. ve Goossens, L. (2008). Maladaptive perfectionism as an intervening variable between psychological control and adolescent depressive symptoms: a three-wave longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 22(3), 465. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.3.465>
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Duriez, B. ve Goossens, L. (2006). In search of the sources of psychologically controlling parenting: The role of parental separation anxiety and parental maladaptive perfectionism. *Journal of Research on Adolescence*, 16(4), 539-559. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2006.00507.x>
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Lens, W., Luyckx, K., Goossens, L., Beyers, W. ve Ryan, R. M. (2007). Conceptualizing parental autonomy support: Adolescent perceptions of promotion of independence versus promotion of volitional functioning. *Developmental psychology*, 43(3), 633. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.3.633>
- Stankov, L. (2013). Depression and life satisfaction among European and Confucian adolescents. *Psychological Assessment*, 25(4), 1220. <https://doi.org/10.1037/a0033794>
- Steinberg, L. (1990). *Autonomy, conflict, and harmony in the family relationship*. Cambridge, Harvard University Press, 255-276.
- Sunar, D. ve Fisek, G. (2005). Contemporary Turkish families. *Families in Global Perspective*, 169-183.
- Tamis-LeMonda, C. S., Briggs, R. D., McClowry, S. G. ve Snow, D. L. (2009). Maternal control and sensitivity, child gender, and maternal education in relation to children's behavioral outcomes in African American families. *Journal of applied developmental psychology*, 30(3), 321-331. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.018>
- Tsala Dimbuene, Z. ve Defo, B. K. (2013). Timing of Premarital Intercourse in Bandjoun (West Cameroon) does Family Environment Matter?. *SAGE Open*, 3(1), 2158244013480152. <https://doi.org/10.1177/2158244013480152>
- Uçgun, T. ve Çıtak, E. A. (2023). Mental Health of Migrants in Covid-19 Pandemic: Systematic Review. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 15(1), 50-61.
- Van Der Bruggen, C. O., Stams, G. J. J. ve Bögels, S. M. (2008). Research review: The relation between child and parent anxiety and parental control: A meta-analytic review. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 49(12), 1257-1269. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01898.x>
- Van der Vorst, H., Engels, R. C., Meeus, W. ve Deković, M. (2006). Parental attachment, parental control, and early development of alcohol use: A longitudinal study. *Psychology of addictive behaviors*, 20(2), 107. <https://doi.org/10.1037/0893-164X.20.2.107>

- Vermeersch, H., T'Sjoen, G., Kaufman, J. M. ve Vincke, J. (2008). Gender, parental control, and adolescent risk-taking. *Deviant Behavior*, 29(8), 690-725. <https://doi.org/10.1080/01639620701873913>
- Walling, B. R., Mills, R. S. ve Freeman, W. S. (2007). Parenting cognitions associated with the use of psychological control. *Journal of Child and Family Studies*, 16(5), 642-659. <https://doi.org/10.1007/s10826-006-9113-2>
- Xu, F., Cui, W. ve Lawrence, P. J. (2020). The intergenerational transmission of anxiety in a Chinese population: The mediating effect of parental control. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 1669-1678. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01675-3>
- You, J., Jiang, Y., Zhang, M., Du, C., Lin, M. P. ve Leung, F. (2017). Perceived parental control, self-criticism, and nonsuicidal self-injury among adolescents: Testing the reciprocal relationships by a three-wave cross-lag model. *Archives of suicide research*, 21(3), 379-391. <https://doi.org/10.1080/13811118.2016.1199989>
- Zussman, J. U. (1980). Situational determinants of parental behavior: Effects of competing cognitive activity. *Child Development*, 792-800. <https://doi.org/10.2307/1129466>

Beyan ve Açıklamalar

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Burak Can Korkmaz). Araştırma ikincil verilere sahip bir çalışma olduğu için etik beyana gerek yoktur.

Yazar Katkısı: Kavram/fikir; veri toplama/işleme; analiz; yazım ve eleştirel inceleme ve düzenleme Burak Can Korkmaz (katkı oranı %100) tarafından yapılmıştır. Yazar makalenin yayınlanan versiyonunu okumuş ve kabul etmiştir.

Finansman: Bu çalışma herhangi bir fon desteği almamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemektedir.

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.